

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ КЕРІВНИХ КАДРІВ КУЛЬТУРИ І
МИСТЕЦТВ

Інститут практичної культурології та арт-менеджменту
Кафедра культурології та міжкультурних комунікацій

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня бакалавр

на тему:

ФЕНОМЕН ЕКОАКТИВІЗМУ: КУЛЬТУРНО-АКСІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Виконала студентка IV курсу

групи БКР-31-9

спеціальності: 034 «Культурологія»

Овчаренко Марина Олександрівна

Науковий керівник:

кандидат філософських наук, доцент,

професор кафедри

Осадча Лариса Василівна

Рецензент:

доктор філософських наук, професор

Крилова Світлана Анатоліївна

Допустити до захисту

Протокол засідання кафедри

від «__» _____ 2023 р. №__

Завідувач кафедри _____

(_____) _____

Київ 2023

АНОТАЦІЯ

Овчаренко М. О. Феномен екоактивізму: культурно-аксіологічний аналіз.

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» за спеціальністю 034 «Культурологія». Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Міністерство культури та інформаційної політики України, Київ, 2023. Структура роботи: 3 розділи, 9 підрозділів, 30 джерел.

Дипломна робота присвячена дослідженню поняття екоактивізму, як феномену культури. Для успішного досягнення поставленої мети було розглянуто, як постгуманістичні цінності сучасної культури впливають на розвиток екологічного мислення.

В дипломній роботі визначено основні ідеї вчених у галузі дослідження розвитку характерного екологічного руху з точки зору культурологічного підходу. Розглянуто розвиток таких понять, як екологія, екологічна діяльність, екологічна свідомість, культура та їх взаємозв'язок. Культурологічний підхід до феномену екологічної діяльності розкривається як підхід, що сприяє формуванню нового екологічного способу мислення та бачення і водночас забезпечує розвиток суспільства, екології свідомого майбутнього та внутрішньої культури особистості.

Ключові слова: екоактивізм, екологічна думка, рух «зеровеїст», інтертейнмент-практика, екоарт.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ	
ОСМИСЛЕННЯ ЕКОАКТИВІЗМУ ЯК ФЕНОМЕНУ КУЛЬТУРИ	7
1.1. Понятійний апарат та джерельна база дослідження.....	7
1.2. Екологічні виклики іднустріалізму: генеалогія проблеми.....	12
1.3. Інституалізація екозахисного руху у міжнародних правових документах.....	17
РОЗДІЛ 2. ЕКОАКТИВІЗМ ЯК ПРОЯВ ПОСТГУМАНІСТИЧНИХ	
ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ.....	20
2.1. Універсалістська етика як основа розвитку сучасного екоактивізму.....	20
2.2. Історія формування та еволюція екологічної думки.....	26
2.3. «Органічність» та «екологічність» як критерій успішного соціального лідерства.....	29
РОЗДІЛ 3. ЕКОАКТИВІЗМ У ПРАКТИКАХ ПОВСЯКДЕННЯ.....	
32	
3.1. Свідоме природокористування на прикладі руху «зеровеїст».....	32
3.2. Плогінг, рісайклінг та апсайклінг як різновиди сучасних інтертейнмент-практик	33
3.3 Екоарт як засіб формування учасницької екологічної культури.....	34
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40

ВСТУП

Актуальність дипломної роботи полягає в тому, що в наш час стрімкого розвитку промисловості та економіки суспільство стало на межі знищення навколишнього середовища. Наслідки сучасних проблем довкілля потребують негайного вирішення, для цього треба докласти чималих зусиль в багатьох сферах і стосуються вони кожної людини не лише як виробника, але і як споживача. Якщо головним забрудником повітря є великі індустріальні об'єкти, то забруднення ґрунтів та прісноводних водойм стається завдяки стрімкому накопиченню побутових відходів, що призводить до зростання площ сміттєзвалищ, руйнації природніх екосередовищ та вимирання цілих видів рослин і тварин. На зорі розвитку екологічної науки йшлося про екологічні загрози людським життям, нині цей дискурс стосується переважно шкоди органічній оболонці землі, наповненій мільйонами живих організмів, котрі стали жертвами індустріально-технологічної експансії людини.

Актуальність даної роботи має два ключові аспекти: по-перше, через етично-аксіологічний її вимір, оскільки суб'єктом, носієм права на життя та збереження органічного середовища існування виступають не лише представники людського виду, а й тварини, неорганічна оболонка Землі. Постгуманістичний етичний поворот посприяв тому, що об'єктом морального ставлення у ХХ столітті розглядається не лише Ближній-людина, але й жива, нежива природа, мистецькі артефакти та навіть технології й механізми. По-друге, дії, спрямовані на збереження геологічно-екологічної (ноосферної) оболонки землі, повинні вчинятися всіма мешканцями планети, незалежно від того чи були вони ініціаторами екологоруйнівних дій. Самі практики повсякдення результують у велику шкоду довкіллю, тому тут не спрацьовує прецедентна логіка відповідальності через покарання прямого заподіювача шкоди. Споживчі, виробничі практики представників попередніх поколінь приносять свої негативні наслідки лише теперішньому поколінню, так само, як і акумуляція теперішньої шкоди стане очевидною лише нашим нащадкам.

Екологічна шкода має акумулятивний характер. Тому головним мотиватором природоохоронної діяльності може бути лише високий рівень екоосвідомості та активний природоохоронний альтруїзм, який ми окреслюємо екоактивізмом. Висвітленню таких аспектів даної проблеми, як світоглядно-ціннісне підґрунтя екоосвідомості, її генеалогія, різновиди екоактивістських практик сьогодення й буде присвячене дане дослідження.

Мета роботи: дослідити розвиток і значення екоактивізму, як феномену культури нашого суспільства.

Завдання:

- Проаналізувати джерельну базу дослідження для з'ясування етапів формування наукового еколого-етичного дискурсу.
- Відстежити інституалізацію екозахисного руху у міжнародних правових документах.
- Проаналізувати зв'язок практик екоактивізму та постгуманістичних цінностей сучасної культури.
- Дослідити концепт успішного лідерства з огляду на критерії «органічності» та «екологічності».

З'ясувати стилістичні особливості та виражальні прийоми еко-арту

Об'єкт роботи: ціннісно-світоглядне підґрунтя екологічної свідомості та екологічної діяльності.

Предмет роботи: культурні практики (як мистецькі так і впорядковуючі повсякденні), спрямовані на збереження довкілля та виховання високої екологічної свідомості.

Методи дослідження: а) науково-пізнавальні - аналіз, синтез, узагальнення; б) загальнонаукові: історично-теоретичний, описовий, аналізу та верифікації джерел; в) спеціальнонаукові: генеалогічний (відстеження тяглості формування екологічної думки), статистичний (звернення до показників, що маркують динаміку виробничої та природоохороненої діяльності людей), культурно-аксіологічний (для обґрунтування ціннісно-світоглядних засад, що спонукають людей до природоохоронної діяльності);

епістемологічно-онтологічний (для формулювання ключових дефініцій, розроблених у межах даної роботи).

Наукова новизна роботи полягає в тому, що:

- було проаналізовано базові джерела для з'ясування етапів формування екологічної думки в західній культурі;
- уточнено етапи інституалізації екозахисного руху у міжнародних правових документах;
- проаналізовано зв'язок практик екоактивізму та постгуманістичних цінностей сучасної культури.
- розглянуто концепт успішного лідерства з огляду на критерії «органічності» та «екологічності» наслідків діяльності організації.
- з'ясовано основні жанри та перспективи розвитку еко-арту.

Обсяг та структура роботи: робота складається зі вступу, 3 тематичних розділів, кожен з них має 3 підрозділи, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОСМИСЛЕННЯ ЕКОАКТИВІЗМУ ЯК ФЕНОМЕНУ КУЛЬТУРИ

1.1. Понятійний апарат та джерельна база дослідження

Екологія, наука, яка вивчає взаємодію організмів між собою та з навколишньою неорганічною природою, загальні закони функціонування та розвитку екосистем різного ієрархічного рівня, середовище існування живих істот, в тому числі і життя людського суспільства. Саме посилення впливу людини на природу призводить до загострення екологічних проблем при взаємодії людини і природи, людства і біосфери.

Основна увага екологічних процесів зосереджена на структурі та динаміці мікро-, макро- та мегасистем, іншими словами соціально-біотехнічних систем, оскільки сьогодні більше не існує природи поза суспільством, а природа, соціалізована людською діяльністю та соціальними проблемами.

Природоохоронна діяльність характеризується процесами диференціації та інтеграції. З одного боку, виникають нові сфери теоретичного та практичного інтересу у виробництві та розподілі ризиків, які не сприймаються органами чуття людини, соціальних аспектах екомодернізації, екологічних аварій та катастроф.

З іншого боку, здійснюється пошук фундаментальної інтегративної теорії, яка спирається на концепцію класиків Чиказької школи, на неомарксистську традицію та на постмодерні концепції (Е. Гідденс, В. Бек, Ф. Бетел, Л. Колдуелл, Б. Нортон та інші).

Можна сказати що, екологія є звичайною синергетичною дисципліною яка використовує весь спектр методів екологічної галузі дослідження кооперативних процесів самостійної організації та самостійної дезорганізації різних живих систем, іншими словами вона підпорядковується сучасній моді на плюралізм методів. Самоорганізація представляє відтворення, створення,

або вдосконалення організації складної динамічної системи з великою кількістю елементів, зв'язки яких мають імовірнісний характер.

Грунтується ця концепція на тому, що на відміну від сучасного індустріального суспільства, яке передбачає «важку матеріальну структуру, яка виробляє і прагне лише до матеріальних цінностей», інформаційне суспільство побудоване «навколо нематеріальних цінностей», результатом чого є симбіоз людини і природа на основі синергії.

Відомий японський соціолог Е. Масуда, який є першим послідовником синергізму висловив думку що, відбудеться поява екологічних інформаційних систем, які у свою чергу, призведуть до створення єдиної гармонійної системи природи і суспільства з метою збереження і розвитку людства.

Розвиток екології почався з вивчення та опису природи. Цей період ознаменувався написанням французом Жаном-Анрі Фабером своєї знаменитої праці «Ентомологічна пам'ять», створеної в 1870-1879 роках. Однак справжній розвиток екології починається з вивчення середовища, в якому живуть деякі види, а також, з вивчення їхніх взаємовідносин, симбіозу, взаємин з іншими видами. Це був перший етап у розвитку екології. Проведені дослідження середини 20-х років наблизили вчених до вивчення асоціації видів - розвивалася синекологія, тобто екологія асоціації чи іншими словами, об'єднання виду.

У ході проведених досліджень було виявлено закономірності динаміки чисельності взаємопов'язаних груп видів. Ці дослідження показали, що екології бракує основних навчальних підрозділів та навчальної бази. Таким чином, виникло таке поняття, як екосистема яка виступає як екологічна одиниця екології. Сам термін «екосистема» вперше вжив в 1935 році Артур Джордж Тенслі.

Пізніше, Реймонд Ліндеммон у 1942 році, представив концептуальні та методологічні основи дослідження екосистеми як складної будови, через яку проходить потік енергії та відбувається цикл живлення, через який проходять усі її живі та неживі компоненти. Можна сказати що, екосистема — є

просторово й часово чітко відмежована система, яка включає не лише живі в ній організми, але й фізичні умови клімату й ґрунту, а також усі взаємодії між різними організмами, а також між організмами й фізичними умовами.

Багато уваги розвитку екології приділяли і українські науковці та дослідники.

Перший центр з наукових екологічних досліджень в нашій країні був створений у 1930 році. Це був екологічний факультет Інституту зоології і ботаніки державного університету в м. Харків. Стачинський В.В розробляв і проводив дослідження в сфері екології. З наукової точки зору ці дослідження були основоположними і дали поштовх подальшому розвитку екологічного мислення. Ним була створена праця під назвою «До розуміння біоценозу», яка стала класикою по вивченню та становленню зв'язків між організмами в системах, що називаються ценотичними.

Український вчений В.І. Вернадський є основоположником ряду сучасних екологічних наук, які займають особливе місце в історії розвитку екології. Українському науковцю вдалося показати існування великого впливу живих організмів нашої природної системи на абіотичне середовище. Тоді, коли наукове співтовариство було готове до всебічного погляду на природу, він швидко представив теорію про біосферу як одну із земних оболонок, що визначається наявністю матерії, живої речовини.

Саме В. І. Вернадський вперше в історії екології запровадив кількісний підхід до вивчення біосфери, що дозволяє об'єктивно оцінити спектр біогеохімічних кругообігів речовин. Вчення В.І. Вернадський про ноосферу узагальнило значно більше даних про нерозривність зв'язку людини з навколишнім середовищем.

У післявоєнний період українські екологи основну увагу приділяли техногенним і урбогенним впливам природних екосистем. Це такі відомі вчені як Тарабрін, Кондратюк, Ількун.

Українські екологи зробили значний поштовх для розробки та проектування методів оцінювання масштабів забруднення радіацією великих

територій, та обґрунтувань зменшення шкоди навколишньому середовищу внаслідок трагедії, що відбувалася на Чорнобильській АЕС.

Українські науковці та екологи завжди цікавилася філософськими проблемами які виникали під час проведення аналізу системи, яка включає в себе людину та природне середовище.

Наша країна налічує дуже багато різноманітних видів ландшафтів, різних природних зон та екосистем. Та при цьому є і великий вплив на них негативного антропогенного середовища. Тому необхідно розробити науково обґрунтовані принципи екологічної та соціальної політики із залученням до їх реалізації всіх діячів, практиків та громадськості.

Хід історії людства протягом 20 століття різко змінився. Суть цих змін полягає в тому, що всього за кілька десятиліть років закінчився довготривалий період повільного розвитку людства і почалася нова динамічна епоха, епоха стрімкого розвитку.

Усі зміни, які відбуваються в природі фактично впливають на становище самої людини. У давні часи, людина була однією з багатьох істот, які населяли нашу планету, але тепер людина намагається господарювати над всім, що її оточує.

Протягом усього існування людства перед людиною завжди поставало питання про те, що означає бути людиною і яке її земне призначення. Пошуки відповідей на це питання завжди були предметом філософських і релігійних міркувань. Зараз вперше в історії з'явився новий потужний фактор, який необхідно враховувати, цей фактор - велика матеріальна сила людини, яка постійно зростає. Зародилося явище, яке отримало назву промислової, наукової, а частіше науково-технічної революції.

На даний час ми спостерігаємо за безперервним потоком нових технологічних процесів, різноманітних пристроїв, готових виробів, машин і зброї, що поглинає лише частину постійно зростаючого обсягу наукових знань людини. Техніка, створена людиною, стала головним рушієм змін на Землі.

Для української ситуації більш прийнятним виглядає поняття загального ризику, коли природні та антропогенні ризики, що виникають внаслідок форсованої (але повільної) модернізації, поєднуються з соціогенними ризиками. Більш детально розглядається соціальне значення та вплив геополітичних «екологічних» ризиків, що виникають внаслідок процесів трансформації та дезінтеграції окремих соціальних інститутів українського суспільства.

Необхідність обізнаності людства з цих проблем є дуже важливою. Історично ця проблема виникла як захист територій в інтересах правлячої еліти. З'явилися відповідні закони та укази, в тому числі і в Україні.

Згодом, коли унікальні природні ландшафти стали вважатися національним багатством, правляча еліта почала співпрацювати з вченими та іншими «освіченими верствами» у створенні національних парків і «пам'яток природи» (наводяться приклади з історії США, Німеччини, України). наприкінці 19 ст.) і на початку 20 ст.).

Відбувалася інтенсивна урбанізація та індустріалізація, зокрема сільського господарства, а також зростання населення, що призвело до появи проблеми природокористування, відбувся конфлікт інтересів держави, приватного капіталу, інтелектуалів («екологічний авангард») і місцевого населення.

Коли в промислово розвинутих країнах Заходу з'явився середній клас, там почали виникати масові рухи, які були спочатку під впливом ідей «міста-саду» Е. Говарда, пізніше як ініціативи громадян середнього класу та екологічні рухи. В наш час ці рухи набули масового характеру, зливаючись із рухами за громадянські права, рухами етнічних меншин, рухами жінок, пацифістами, рухами самоврядування та іншими.

Поява глобальних проблем дала поштовх загостренню протистояння між промисловою північчю та аграрним півднем планети, між промислово розвиненими країнами, між національними державами та транснаціональними корпораціями.

Науковці детально розглядають динаміку взаємовідносин чотирьох основних сил, які формують реальну екологічну політику України: екологічного авангарду (ядро якого становить науково-гуманітарна інтелігенція), держави (її федеральних і регіональних структур), «трудівників» (переважно видобуток сировини) та «резиденти», тобто групи місцевого населення, які відстоюють своє право на здорове та безпечне довкілля у своєму безпосередньому середовищі проживання.

Таким чином, сучасне визначення такого терміну, як «екологія» в сфері знань визначається в дослідженні закономірного розвитку живих організмів, об'єктів, різних компонентів та спільнот.

Сучасні екологічні дослідження мають стати науковою основою розробки стратегії і тактики поведінки людини в навколишньому природному середовищі, раціонального природокористування, охорони та відтворення навколишнього середовища. Найважливішим висновком екологічних досліджень повинно стати визначення екологічної місткості територій, яке повністю залежить від стану їх екосистем.

1.2. Екологічні виклики індустриалізму: генеалогія проблеми

На жаль, діяльність людини має як позитивні, так і негативні наслідки. Однією з основних сфер людської діяльності є промисловість, яка забезпечує виробництво послуг і товарів, що задовольняють потреби людського суспільства. Але ця галузь також має величезний негативний вплив на навколишнє середовище та природні ресурси, що призводить до екологічних проблем та викликів.

Витоки екологічних проблем індустриалізації сягають XIX століття, коли почався перехід від ручної праці до механічного виробництва. Це призвело до значного збільшення виробництва та використання ресурсів, що суттєво збільшило викиди забруднюючих речовин у повітря, воду та ґрунти. У наступні десятиліття промисловість продовжувала розвиватися, посилюючи свій вплив на навколишнє середовище та здоров'я людини.

У ХІХ столітті екологічні проблеми стали ще більш актуальними, коли рівень виробництва і споживання помітно зріс. Збільшення масштабів виробництва та зростання міжнародної торгівлі спричинили нові проблеми, такі як глобальне потепління, зменшення біорізноманіття, забруднення води та інші. Водночас з'являється усвідомлення того, що екологічні проблеми не мають кордонів і вимагають глобального підходу до їх вирішення.

Сьогодні екологічні виклики і проблеми, пов'язані з індустріалізацією, є одними з найважливіших глобальних проблем, що вимагають негайних дій. Вирішення цих проблем потребує врахування культурологічних та аксіологічних аспектів. Феномен екологічної активності є проявом зростання усвідомлення суспільством екологічних проблем і необхідності збереження навколишнього середовища. Цей рух зародився у відповідь на бездіяльність урядів і компаній у вирішенні екологічних проблем і як спроба привернути увагу громадськості до цих проблем.

Екоактивісти відстоюють стратегії та програми, спрямовані на зменшення впливу промисловості на довкілля та збереження природних ресурсів. Вони активно ведуть інформаційно-просвітницьку роботу, організовують акції та демонстрації, просять владу та компанії вжити необхідних заходів.

Культурологічний та аксіологічний аналіз екоактивізму дає змогу розглянути його як частину культурного та ціннісного простору суспільства, визначити його місце та роль у формуванні культурно-етичних цінностей. Він дозволяє виявити фактори, що сприяють або перешкоджають розвитку екоактивізму, та визначити шляхи його подальшого розвитку.

Отже, вивчення феномену екоактивізму з культурологічно-аксіологічної перспективи є важливим для розуміння проблем екології та знаходження шляхів їх вирішення.

На жаль, з початком повномасштабної війни, Україна зіштовхнулася із ще більшими екологічними викликами та загрозами. Війна призводить до

погіршення стану довкілля в Україні. Проблем з екологією України багато, тому працювати з ними доводиться щодня.

Для досягнення мети відновлення навколишнього середовища перед нами стоїть непросте завдання – реалізація кількох векторів одночасно: покращувати навколишнє середовище, здійснювати євроінтеграційні реформи та впроваджувати кліматичну політику. Перед Україною стоїть багато викликів у відновленні навколишнього середовища, а головне – реалізації поточних пріоритетних ініціатив. Важливим внеском у відновлення навколишнього середовища стало рішення конференції, яка відбулася в липні у Швейцарії, на якій ключовими питаннями були вирішення питання відбудови України в цей післявоєнний період.

«Відновлення чистого та безпечного довкілля», це та програма, яка повинна бути реалізована в майбутньому. Для цього будуть створені 76 природоохоронних проектів на суму 25,5 млрд євро. Результатами реалізації цієї програми повинні стати: створення 10 національних парків, які будуть відповідати стандартам ЄС, будівництво понад 100 сучасних сміттєпереробних заводів, створення 9 лісонасінневих центрів для вирощування сіянців дерев тощо.

На цій конференції Україна та Швейцарія домовилися спільними зусиллями підтримувати реалізацію запланованих проектів для відбудови України. Хоча Швейцарія не є членом Європейського Союзу, вона має значний досвід екологічної політики. Швейцарія інвестує проекти, спрямовані на скорочення викидів парникових газів. Відбудова нашої країни вимагатиме комплексного використання різних галузей промисловості: транспортної, промислової, добувної, та інших, що супроводжуватиметься збільшенням викидів вуглецю в атмосферу.

В Україні планується запровадити державну систему яка буде розпоряджатися в сфері торгівлі квотами на викиди парникових газів та в сфері по вдосконаленню систем які включають в себе моніторинг, звітність та верифікацію викидів в навколишнє середовище.

Верховна Рада України в 2021 році прийняла законопроект, згідно з яким в Україні має бути створений Національний реєстр викидів. На мою думку, це дуже важливий крок, для того щоб наша країна могла мати чисте повітря, і для того, щоб мати змогу контролювати і зменшувати викиди речовин які його забруднюють.

Раціональне поводження з відходами – це той шлях, який пройшли всі країни на шляху до євроінтеграції. Наша країна теж зробила свій перший крок. Влітку минулого року Верховна Рада України прийняла проект закону про поводження з шкідливими відходами.

Вирішення проблеми відходів сьогодні є особливо актуальним, оскільки через військові дії їх кількість значно збільшується. Дуже багато будівельного сміття утворюється під час розчищення територій, знесення завалів, реставрації приміщень та підприємств. Тому, даний законопроект було доповнено частиною, яка стосується правил поводження з цими видами відходів. Це може забезпечити створення та реалізацію механізму їх розподілу, належного зберігання чи утилізації.

Наша країна стоїть на шляху до ЄС та екологічних норм цього союзу. Тому, я гадаю, ми повинні працювати над впровадженням системи по використанню відходів та налагодженню її ефективного функціонування. В Україні планується будівництво 142 заводів з утилізації небезпечних відходів.

Важливим чинником, без якого неможливо відновити та здійснити якісні зміни навколишнього середовища, є екологізація самосвідомості українців. Мова йдеться про ощадливе використання населенням природних ресурсів, про особисту відповідальність за чисте довікілля для себе та майбутніх поколінь. Переформатування зі споживацької позиції на більш економну. Надалі планується розробити та реалізувати міжвідомчу програму «Екологічна освіта та інформація для сталого розвитку України на 2022-2032 роки» для кожного регіону України.

Українські ліси постраждали від військових дій, багато плантацій досі заміновані. Тому всі програми які будуть спрямовані на відновлення

озеленення нашої країни, мають бути адаптовані до військових реалій. Велику увагу треба приділити: легалізації самостійних або «диких» лісів, запровадженню нових правил рубок, лісовідновленню, розвитку рекреаційних лісових ресурсів.

Верховною Радою України був ухвалений законопроект, який передбачає легалізацію проектів по відновленню лісів. Таким чином, це дозволить збільшити лісистість України на 500 тисяч гектарів та заощадити мільйони гривень. Лісова стратегія ЄС до 2030 року має стати одним із центральних орієнтирів для лісу. А також будівництво сучасних лісонасінневих центрів, лісовідновлення та збалансований розвиток лісового господарства.

Основою майбутніх змін є реформа державного екологічного контролю. Перш за все, необхідно усунути псування і підвищити працездатність. Це є необхідною умовою для ефективного функціонування та використання коштів цільових або донорських фондів, необхідних для післявоєнного відновлення та розвитку зеленої економіки України.

Потрібно працювати над підвищенням довіри українців та міжнародної спільноти до вітчизняного екологічного контролю. Також необхідно посилити адміністративну та кримінальну відповідальність за діяння, що завдають шкоди довкіллю, та змінити методику розгляду екологічних злочинів. Ми повинні забезпечити дотримання принципу «забруднювач платить». Тому кінцевою метою є не покарання порушників, а збереження та відновлення довкілля.

У подальших планах – цифровізація екологічного контролю, впровадження ІТ-систем екологічного моніторингу та створення електронного сервісу видачі спецдозволів на викиди забруднюючих речовин.

Неналежне розуміння природи, ігнорування потреб раціонального природокористування, пріоритет економічних інтересів перед екологічними призвели до виникнення реальної загрози існуванню людства. Розвиток людської цивілізації супроводжується локальними та глобальними

економічними кризами антропогенного характеру. Екологічна криза сучасної діяльності людини, це один із наслідків розвитку цивілізації. Ці екологічні проблеми набули вже глобального масштабу, вони проявляються і на регіональних рівнях, і спричиняють численні людські жертви, дуже великі екологічні збитки, втрати в культурі, вони становлять безпосередню загрозу існуванню людства.

Кризи сучасності, такі як, екологічна, гуманітарна та соціальна, дуже пов'язані між собою, вони змушують нас задуматись над подальшим розвитком людства, питанням подальшого існування цивілізації.

1.3. Інституалізація екозахисного руху у міжнародних правових документах

Інституалізація екозахисного руху у міжнародних правових документах є важливим кроком у забезпеченні захисту природних ресурсів та збереженні навколишнього середовища. У зв'язку зі зростанням свідомості суспільства про екологічні проблеми, міжнародна спільнота звернула увагу на необхідність прийняття міжнародних правових актів, що регулювали б захист довкілля.

Один з перших міжнародних документів, що стосувався охорони довкілля, був прийнятий у 1972 році на Конференції ООН з питань навколишнього середовища в Стокгольмі. Документ містив рекомендації щодо охорони навколишнього середовища та принципи, які повинні бути враховані при прийнятті рішень щодо екологічних питань.

У наступні роки приймалися різноманітні міжнародні документи, які стосувалися охорони довкілля та збереження природних ресурсів. Наприклад, у 1987 році прийнятий документ «Протокол про захист та збереження Арктичної зони» який був першим міжнародним документом, що стосувався охорони Арктики.

У 1992 році на Конференції ООН з питань навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро була прийнята Декларація про навколишнє

середовище та розвиток, яка включала 27 принципів, що регулювали б захист довкілля.

У 1972 році відбулася Конференція ООН з питань навколишнього середовища, що відбулася в Стокгольмі, Швеція. Ця конференція стала першою міжнародною зустріччю з проблеми екології, де лідери різних країн збиралися, щоб обговорити питання стану довкілля та його впливу на здоров'я людей. Результатом конференції стала декларація про середовище, яка визнала право людини на здорове та чисте середовище, а також призвела до створення Програми ООН з навколишнього середовища (UNEP).

У наступні десятиліття, відбувалися подібні конференції, які дозволили змінити світову свідомість стосовно проблеми довкілля та призвели до створення міжнародних правових інструментів, які спрямовані на захист довкілля.

У 1987 році був ухвалений Монреальський протокол, який регулював виробництво та використання хімічних речовин, що руйнували озоновий шар. У 1992 році відбулася Конференція ООН з екології та розвитку, де була ухвалена Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, а в 1997 році була укладена Кіотський протокол, який мав на меті зменшити викиди парникових газів.

Сьогодні існують десятки міжнародних документів, які спрямовані на захист довкілля та попередження негативних впливів індустріалізації. Деякі з них включають у собі Загальну декларацію прав людини, Конвенцію про біорізноманіття.

З'явлення терміну «екоактивізм» пов'язане зі зростанням екологічної свідомості людей та з розвитком рухів, які прагнуть зберегти природне середовище від антропогенних впливів. Екоактивізм - це рух, який зосереджується на захисті природи і забезпеченні сталого розвитку. Цей рух базується на активній громадянській позиції та науково-технічних досягненнях.

Останнім часом екоактивізм став популярним явищем серед молоді, яка вважає екологічну проблему однією з найбільш важливих сучасних проблем. Цей рух надає значення громадській участі в прийнятті рішень, пов'язаних з охороною навколишнього середовища, та підтримує застосування нових технологій, які допомагають зменшити шкідливий вплив на довкілля.

Таким чином, необхідність міжнародно-правового регулювання охорони навколишнього середовища зумовлена тим, що природа не знає кордонів. Забруднення повітря і водних ресурсів, особливо Світового океану, має транскордонний характер. Проблеми зміни клімату, руйнування озонового шару та опустелювання мають глобальний характер. Окремі унікальні природні комплекси, території та об'єкти, що перебувають під особливою охороною, знаходяться на території кількох держав і потребують координації їх зусиль.

Охорона навколишнього середовища передбачає розгляд цього питання на міжнародному рівні. Вирішення всіх цих проблем можливе лише на основі міжнародного співробітництва, що здійснюється на двосторонній та багатосторонній основі. Такими формами співпраці є організація науково-практичних зустрічей; створення міжнародні організації для координації спільних зусиль щодо охорони природи; укладення офіційних контрактів і угод, а також робота міжнародних громадських організацій («зелених», «екологів» тощо).

РОЗДІЛ 2

ЕКОАКТИВІЗМ ЯК ПРОЯВ ПОСТГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

2.1. Універсалістська етика як основа розвитку сучасного екоактивізму

Мораль, як соціальна складова, є доволі різнобічною: різні соціальні групи мають свої особливості і норми поведінки. Але, не дивлячись на це, загальнолюдська мораль наявна в усіх цих соціальних відносинах, вона є проявом взаємовідносин окремих моральних систем. В суспільстві часто виникають суперечності, або навіть, конфлікти на основі розбіжності в моральних нормах та цінностях. Ці суперечності знаходять чітке відображення в теоретичному та світоглядному протистоянні альтернативних підходів до самої суті моральності. На думку Канта існують універсалістські концепції моралі, які намагаються виділити її основні цінності з точки зору всіх розумних істот, або, що найменше, однієї загальнолюдської спільноти. Сучасні концепції які схиляються до цієї думки, висловлюють стурбованість стосовно можливої катастрофи та загибелі людства. Вони розробляють проекти по об'єднанню людей у загальному, планетарному масштабі, з метою спільного захисту екології нашої планети. Представники екологічної етики намагаються підкреслити глибоку єдність природи і моралі, вони вважають, що етика може бути тим чинником, який зуміє врятувати культуру і людське суспільство в цілому.

В наш час все більше дослідників зауважують на тому, що підвищується інтерес до етичних питань при обговоренні існуючих проблем, з приводу переходу суспільства до сталого розвитку.

По-перше, це потреба в новому розумінні цінностей у суспільстві – культурні і морально-етичні критерії повинні бути більш важливі, як у відношенні до природних ресурсів, так і у адаптації людей до довкілля.

По-друге, зовсім по-новому мають оцінюватися можливості моральної мотивації людства дбати про довкілля.

По-третє, в процесі прийняття політичних рішень і альтернативних напрямків дій, етика повинна робити наголос на моральних цінностях, етичне мислення повинно стати таким же важливим, як і наукове, технічне або правове.

По-четверте, конфлікти при впровадженні природоохоронних проектів повинні вирішуватися в етичній площині.

По-п'яте, морально-етичні принципи мають за мету визначити нову соціальну парадигму, яка сприятиме сталому розвитку кожного регіону світу.

Оскільки потреба у сталому розвитку виникла у зв'язку з появою та загостренням екологічних проблем, важливим завданням етики сталого розвитку є пошук можливостей поєднати традиційну антропоцентричну етику з екологічною етикою, яка розглядає етичні аспекти взаємодії суспільства з природою.

Аристотель вважається засновником етики як науки. Етика Аристотеля складається із загальної суми правил про найбільш правильну ідеальну поведінку людини. Моральні норми є імперативними, тобто вони наказують щось (наприклад, охороняти природу) або забороняють (наприклад, не вбивай, не кради). Моральні правила незаперечні - вони диктують прагнення до позитивних цінностей і забороняють негативні дії. На відміну від правових норм, вони мають «зовнішній» характер, впливаючи з життєвої перспективи та філософії розвитку, яку представляє індивід. З цієї точки зору можна сказати, що етичні стандарти та правила є внутрішніми вимогами конкретних людей.

Витоки етичних стандартів можуть ґрунтуватися на культурі, релігії та інших джерелах. У нашій культурній і цивілізованій системі першочергове значення мають моральні норми, що ґрунтуються на християнській етиці.

Біоетика — це розділ філософії, основним завданням якого є оцінка подій у біології, медицині та екології з етичної точки зору сучасного суспільства на основі етичних принципів, встановлених законом, сформованих консенсусом більшості та інтересів меншості і завжди відкритий до змін.

З об'єктивних причин біоетика стала найважливішим критерієм оцінки конкретних процедур і дій у медицині, оскільки ця галузь безпосередньо впливає на індивідуальні проблеми зі здоров'ям, конкретної людини та суспільства в цілому. Біоетика, оскільки вона функціонує не тільки прагматично, а й духовно, повинна відігравати особливу роль в етичній оцінці використання як окремих технологій, так і їх комбінацій у формуванні нової поведінки людини в біосфері.

Екологічна етика є симбіозом екології та етики, тобто науки про етичні правила та норми поведінки з точки зору екологічного імперативу. Іншими словами, екологічна етика - це етична наука, яка одночасно зосереджена на вивченні етичних стосунків між людьми і зосереджена на етичному ставленні людей до природи, до всього світу, живого світу.

Предметом екологічної етики є вивчення основ свого морального ставлення до природи, аналіз моделей поведінки людини, що призводять до екологічних проблем, пошук ідеалів етики свого ставлення до природи, дозволить подолати екологічну кризу. Екологічна етика покликана розкрити нові принципи і нові підходи до взаємовідносин людини і природи, нові моделі поведінки, які сприятимуть вирішенню екологічних проблем. Акцент на екологічній етиці має важливе значення для стратегії сталого розвитку, оскільки це новий тип розвитку, який дозволить уникнути екологічних проблем або принаймні мінімізувати вплив людини на навколишнє середовище.

Завдання полягає в тому, щоб поєднати екологічні проблеми з проблемами розвитку. Етика повинна бути включена в екологічну політику і стати головним фактором при розробці політики розвитку.

Екологічна етика почала формуватися на основі універсального етичного принципу німецького філософа і гуманіста Альберта Швейцера (1875-1965) – «Повага до життя». Цей етичний принцип Швейцера є основним, унікальним і всеосяжним принципом людської поведінки з моральною гідністю. Його суть полягає в збереженні життя - добром є те, що зберігає і розвиває життя, а злом є те, що руйнує життя або шкодить йому. Тому правильною вважається така поведінка людини, яка поважає волю інших і сприяє збереженню та розвитку цієї волі.

Повага до природи — це право природи продовжувати існування, а в деяких місцях існувати у своєму природному стані. Природнича етика відображає існування екологічної свідомості та потребу нести особисту відповідальність за стан природних систем. Екологічна освіта – це підготовка громадян з високим ступенем екологічних знань, свідомості та культури.

Питання поведінки в природних системах, етичного статусу тварин, рослин, екосистем особливо гостро почали обговорювати в США (і в Західній Європі - університет Нюртінгена, Німеччина), де викладається предмет «Екологічна етика» з 1971 р. Нині існує багато спеціалізованих навчальних курсів з екологічної етики.

Одним із головних завдань курсу екологічної етики є формування активної громадської позиції та почуття особистої відповідальності за навколишнє природне середовище. Культура — сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людством в історичному процесі, характерних для рівня розвитку суспільства в певний час і створених для задоволення потреб людського духу.

Фактично екокультура – це процес культурної екологізації, тобто врахування сучасних екологічних закономірностей, сучасних проблем і потреб при створенні матеріальних і духовних цінностей. Він покликаний сприяти загальній екологізації життя та діяльності суспільства. З іншого боку, екокультура — це практика сучасного господарювання, заснована на

раціональному природокористуванні з розумінням теперішніх і майбутніх наслідків змін у природному середовищі внаслідок діяльності людини.

Екокультура створюється через освіту, етику та екологічну свідомість. Розуміння еколого-етичної культури сягає середньовіччя. Значний вплив на формування тогочасних моральних поглядів та їх подальший розвиток мали дві видатні особистості цього часу: Святий Франциск Ассізький і святий Фома Аквінський.

Хоча обидва вони християни, їхні погляди на цінності світу природи істотно відрізняються. Святий Франциск, народжений у 12 столітті, своїм способом життя започаткував екологічну етику, орієнтовану на біологію. Порівнюючи себе з усією природою як творінням Творця, святий Франциск вважає своєю родиною не лише людей, але й усіх живих істот на Землі. За кожною живою істотою він визнає право на життя і здійснення внутрішніх цінностей. З повагою і любов'ю ставиться до тваринного і рослинного світу. Він завжди відчував гостру потребу захищати тварин і рослини. Його спосіб життя намагався відвернути людину від бажання панувати над природним середовищем. Його інтерес до світу природи зрозумів Папа Іван Павло II, який у 1979 році оголосив його захисником екологів.

Мішель Монтень (Michel Montaigne) належить до тих західних філософів, які відкидали віру в панування людини над природою. На жаль, про цей аспект французького мислення мало що відомо. Його погляди були багато в чому пророчими і тому відрізнялися від європейського мислення того часу. Він вірить, що люди є невід'ємною частиною природи та всі тварини і рослини мають право жити там. Про це повинні пам'ятати всі.

Якщо хтось намагається виділитися серед інших створінь, то лише через неуцтво та зарозумілість. На противагу цьому інший французький філософ і математик Декарт який чітко відокремлював людську свідомість від світу природи. На жаль, сучасна європейська філософія пішла шляхом, наміченим Декартом. Погляд Монтеня на місце людини в природі довгий час був осторонь.

Голландський філософ Спіноза стверджував, що всі форми існування є природними. Він прирівнює їх до найвищої сутності, якою є сам Бог. Спіноза бачив Бога у всьому, що існує, і все, що існує, бачить Бог. Щастя кожної людини, крізь призму точки зору Спінози, включає самоуявлення про природу, що створює можливість участі в її вічній реальності, а також розуміння вразливості навколо світу. Тільки тоді, на думку Спінози, можна досягти душевного спокою. Спіноза зводить всю природу і явища, що відбуваються в ній, до єдиної субстанції і ставить знак рівності між Богом і природою.

У представлених поглядах усі згадані особи розглядають конкретні питання екологічної етики. Системне вирішення цих проблем запропонували американський еколог Альдо Леопольд та індійський духовний проповідник Махатма Ганді, французький філософ і теолог Альберт Швейцер. Цих особистостей назвали попередниками новітньої екологічної етики, що виникла в першій половині 20 століття.

Незважаючи на те, що їхні погляди сформовані різними філософськими та культурними традиціями, вони розуміють мораль як універсальну цінність, яка виходить за рамки індивідуального способу життя та охоплює всю біосферну сукупність. Найважливішою природою людини вони вважають принцип:

«Суть добра — зберегти й піднести життя до найвищого ступеня, а зла — знищити життя, завдати шкоди й уповільнити його розвиток. Це основа моралі, загальності й абсолюту». Таким чином, вирішення проблеми ототожнення людини з іншими організмами та навколишнім середовищем можна розглядати як головне завдання екологічної етики. Охорона природи та мінеральних ресурсів має фундаментальне значення для майбутнього людини як виду, її багатства та різноманітності.

В екологічній етиці екологічна цінність є мірою цінності середовища. Еволюційний критерій прогресу заснований на виборі такої форми розвитку, яка служить еволюції людини, не завдаючи шкоди іншим видам. Основою екологічної етики є взаємність, симбіоз і повага до всіх форм життя.

Отже, перехід до стійкості — це не суто технічне чи наукове питання — це моральний перехід, зміна ціннісних орієнтацій багатьох.

Етичне мислення, розвинене в напрямку «універсального» підходу, має багато переваг. Гуманістичні патогени, зосереджені на загальнолюдських цінностях, здатних зміцнити людство для подолання розумового занепаду та відвернення смерті, відкидають засоби насильницького активізму – все це свідчить про ступінь «моральної чистоти» цього типу моралі.

2.2. Історія формування та еволюція екологічної думки

Розвиток екології було прискорено (особливо після Другої світової війни) тим, що економічне та технічне удосконалення знаряддя праці і технологій увійшло у зіткнення із суспільним розвитком.

Суспільний розвиток став обмежуватися рядом екологічних явищ, і насамперед суперечністю між постійно зростаючим населенням і зменшенням їжі і усього необхідного для життя, постійним забрудненням та отруєнням життєвого простору людини. Цілком природно народжується думка, що окремі екологічні проблеми можна вирішити технічними засобами. І хоча це можливо (частково), проте екологічна криза не переборюється.

Екологічні проблеми можна вирішувати таким шляхом, але екологічну кризу можна подолати, тільки прийняв її як питання життя взагалі, життя людини на Землі, як питання існування людської цивілізації.

Витоки зародження екологічної думки спостерігаються в античній медицині та географії, коли мислителі Геродот, Фулідіда та інші детально описували природу, флору та фауну різних частин світу. Особливо виразно такі спостереження відобразились у працях «батька медицини» Гіппократа. Червоною ниткою в його творах проходить думка про те, що до пацієнтів слід застосовувати індивідуальний підхід – враховуючи особливості як самого хворого, так і тієї природної місцевості де він народився та перебуває. Девізом Гіппократа було: «Щоб вилікувати людину, часто достатньо повернути її на

Батьківщину». Тому Гіппократа вважають не лише великим медиком, але і засновником медичної екології та екології людини.

Ще до початку нового тисячоліття існувала аналітико-гомологічна програма і її автор є засновник ботаніки Теофраст. Він у своєму трактаті «Дослідження про рослини» вважав, що відмінності між рослинами і їхньою природою взагалі слід розглядати і досліджувати її частини, властивості, виникнення життя. Загальний підхід та метод запропоновані Теофрастом, досить прикметні. Розгляд частин, властивостей, будови – дає змогу побачити своєрідність кожного об'єкта, кожної рослини, її унікальні якості.

Розвиток екологічної думки 1980-1990-х років теоретично спирався на «Нову екологічну парадигму» (Р. Данлеп, У. Катон, Л. Мільбрес, О. Яніцький та ін.), відзначаючи непереборну залежність людини і суспільства, системи стану біосфери. Ключовим питанням є глобальні екологічні зміни, спричинені людиною, та їх соціокультурні інтерпретації.

Екологічна свідомість або екологічна думка це - стурбованість населення станом навколишнього середовища. Розуміння екологічної ситуації, є елементом триєдиного процесу Сприймати-Розуміти-Діяти, кожен елемент якого соціально, політично та культурно опосередкований. Між усним вираженням проблем навколишнього середовища та участю в соціальних акціях зазвичай існує значна дистанція.

До ключових особливостей екологічної свідомості належать: турбота про стан навколишнього середовища; мобілізація моральних ресурсів; здатність ідентифікувати джерело загрози та соціальну одиницю, яка її викликає; визнання здорового та безпечного життєвого середовища соціальною цінністю; індивідуальна мобілізація, тобто усвідомлення необхідності особистої участі в протестних, творчих та інших колективних акціях;

Необхідною рисою екологічного мислення є визнання надзвичайного пріоритету проблеми стійкості біосфери до антропогенних впливів серед усіх інших проблем практичної діяльності людини. За відсутності у людей

цілісного екологічного мислення будь-яка економіка, в тому числі й ринкова, зведе нанівець усі природоохоронні заходи державних органів влади завдяки невинній корупції чиновників.

Екологічне мислення неможливо розвинути лише на основі знання газетної чи телевізійної інформації про несприятливі умови з екологічної точки зору.

Безумовно, така інформація може викликати занепокоєння, але водночас породжує певний суспільний інфантилізм, який проявляється у повному перекладанні відповідальності на професійні та управлінські органи, які, у свою чергу, просто не в змозі самотійно вирішити проблему. Фахівцям будь-якого профілю, напевно, не обійтися без хоча б загального знайомства з основними законами екології.

Знання природи людиною завжди було одним із найважливіших засобів її позитивного перетворення відповідно до різноманітних практичних потреб людини. Екологічний аспект свідомості має певною мірою виконувати безпосередньо протилежну функцію – обмеження втручання людини в природні процеси в рамках екологічно прийнятних умов у даний період історичного розвитку.

Це і система табу, і релігійні норми, і певні звичаї того чи іншого народу. Внаслідок цієї особливості екологічна свідомість у своїй завершеній формі не могла виникнути стихійно. Навпаки, вона покликана, за своєю суттю, протистояти стихійно належному людині прагненню до нічим не обмеженої експансії в природу і самоствердження себе таким чином саме як істоти соціальної і розумної. Вся попередня історія людства складалася з постійної і запеклої боротьби людини за самоствердження в природному світі шляхом «перемоги» над ним. Але за кожен з цих «перемог» природа «мстить» досить жорстоко, про що свідчить факт далекої історії та не зовсім взаємодії суспільства з природним середовищем.

Отже, екологічна свідомість як специфічна і самотійна форма суспільної свідомості виникла лише в 20 столітті нашого часу, як наслідок,

глобальної екологічної катастрофи та розвитку кризових явищ у взаємовідносинах суспільства і природи взагалі. Вона формується на основі розуміння як законів, що забезпечують цілісність природного середовища, так і законів, які повинні сприяти діяльності людини з метою збереження та покращення корисного для існування людини природного стану. Водночас про існування екосвідомих елементів можна говорити ще на самому початку існування людського суспільства. З одного боку, екологічна свідомість виникає з усвідомлення тонкого екологічного зв'язку рослин і тварин з абіотичним і біотичним середовищем, біологічними колообігами речовин і енергії, з іншого – відображає гостру екологічну ситуацію, що виникла в результаті господарської діяльності людини.

2.3. «Органічність» та «екологічність» як критерій успішного соціального лідерства

Концепції "органічності" та "екологічності" в останні роки стали важливими критеріями для оцінки успішного соціального лідерства. Ці поняття відображають сучасні тенденції у сприйнятті природи та соціальної відповідальності.

Концепція "органічності" відноситься до того, як ефективно лідер може взаємодіяти зі своєю командою та оточенням, підтримуючи здорові та природні зв'язки. Лідер, який діє відповідно до цієї концепції, розуміє, що його команда є органічною частиною навколишнього середовища, та намагається забезпечити її добробут, враховуючи потреби кожного члена.

Концепція "екологічності" означає відповідальність лідера перед природою та навколишнім середовищем. Лідер, який керує організацією або спільнотою з екологічною свідомістю, намагається зменшити вплив своєї діяльності на довкілля та підтримувати сталість. Він задає цінності організації, а тому екологічне лідерство повинно орієнтувати всіх учасників команди чи працівників підприємства на довгострокові, дружні до природи та оточуючого соціального середовища практики виробництва, споживання, переробки

відходів. «Моральне відношення до світу живого є відбиттям духовних та інтелектуальних потенцій людини, – стверджує український дослідник Валерій Лашкул. – Вищим даром, що набуло людство в ході еволюції є емпатія – спроможність співчувати (емпатія – це синтез любові та співчуття, розуміння проблем інших живих істот і вона є, та повинна бути самою суттю людини і суспільства). Ця спроможність вимагає розвитку таких якостей особи, як милосердя та доброта» [Лашкул, 508].

Успішне соціальне лідерство повинно базуватися на цих концепціях, щоб забезпечити довгостроковий успіх та стійкість. Органічне та екологічне лідерство сприяє розвитку довіри, забезпеченню стабільності та збереженню природи та соціального середовища для майбутніх поколінь.

Успішні соціальні лідери в сучасному світі не можуть ігнорувати екологічні проблеми та потребу в створенні сталого розвитку. Якість природного середовища стає все більшою проблемою для людства, і тому сьогоденні соціальні лідери повинні мати відповідні навички та знання для управління цими проблемами.

Ключовими критеріями успішного соціального лідерства в екологічному контексті є «органічність» та «екологічність». Органічність означає, що лідер повинен бути здатний до адаптації до змін в екосистемах, дотримуватися принципу природної рівноваги та розуміти взаємозв'язок між людьми і природою. Екологічність означає, що лідер повинен знати і розуміти проблеми екології та вміти управляти ними, використовуючи інноваційні технології та створюючи нові методи та підходи.

Для того, щоб стати успішним соціальним лідером у сфері екології, потрібно також мати навички комунікації та співпраці з іншими людьми та організаціями. Лише у партнерстві з державними інституціями, державними структурами та приватним сектором можна досягти значних результатів у збереженні природних ресурсів та забезпеченні сталого розвитку.

Таким чином, враховуючи значення органічності та екологічності у сучасному світі, можна стверджувати, що виконання соціального лідерства в

цій сфері не може обійтися без відповідної уваги до цих критеріїв. Успішний соціальний лідер повинен забезпечити належне використання природних ресурсів та піклуватися про екологічну безпеку для збереження природи на користь майбутніх поколінь.

Загалом, у цьому розділі розглянуто значення екологічної та органічної складових у визначенні успішного соціального лідерства. Доведено, що успішний соціальний лідер повинен дотримуватися принципів екологічності та органічності для забезпечення стійкого розвитку суспільства. Наступні розділи курсової роботи присвячені дослідженню конкретних прикладів соціального лідерства в сфері екології та органічності, що дозволить поглибити знання про ці принципи та їх використання в практичній діяльності.

РОЗДІЛ 3. ЕКОАКТИВІЗМ У ПРАКТИКАХ ПОВСЯКДЕННЯ

3.1. Свідоме природокористування на прикладі руху «зеровейст»

Рух «зеровейст» (zero-waste) є одним з найяскравіших прикладів свідомого природокористування в сучасному світі. Цей рух базується на ідеї мінімізації відходів та їх повторному використанні. У рамках руху «зеровейст» люди ставлять перед собою завдання не виробляти сміття та намагаються знайти альтернативні шляхи використання ресурсів.

Одним з головних принципів руху є запобігання відходів. Зокрема, люди намагаються уникати одноразових виробів, таких як пластикові стакани, тарілки, виделки та ножі. Натомість вони використовують скляний, металевий та дерев'яний посуд багаторазового використання.

Ще один принцип руху – використовувати ресурси з максимальною ефективністю. Наприклад, замість того, щоб купувати новий одноразовий товар, люди намагаються відреставрувати старі речі або знайти їм нове застосування. Вони також використовують натуральні матеріали, які легко розкладаються та не мають негативного впливу на навколишнє середовище.

Рух «зеровейст» є дуже актуальним у сучасному світі, де питання екології та сталого розвитку стають все більш актуальними. Цей рух показує, що свідоме природокористування можливе і може призвести до значних позитивних змін у ставленні до природи та довкілля.

Рух «зеровейст» став одним з яскравих прикладів свідомого природокористування. Цей рух базується на ідеї повного усунення відходів і максимального збереження ресурсів. Його прихильники прагнуть гарантувати, що під час виробничого процесу не залишиться відходів, а використані матеріали та ресурси будуть перероблені.

Концепція «зеровеїсту» включає низку практик, спрямованих на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище та забезпечення сталого розвитку. Ці практики включають енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, використання біофілії, мінімізацію відходів, використання природних матеріалів тощо.

Рух «зеровеїст» може стати прикладом того, як можна практикувати свідоме природокористування у повсякденному житті. Його ідеї можуть бути реалізовані як на рівні побутових потреб, так і у виробничій сфері. Це може допомогти зменшити шкідливий вплив на навколишнє середовище та забезпечити сталість у майбутньому.

Отже, рух «зеровеїст» показує, що свідоме природокористування є важливим аспектом соціального лідерства. Лідери, які знають, як правильно використовувати природні ресурси та зменшувати негативний вплив на довкілля, можуть бути успішними в сучасному світі, де все більше людей прагнуть до сталого розвитку та збереження довкілля.

3.2. Плогінг, рісайклінг та апсайклінг як різновиди сучасних інтертейнмент-практик

У сучасному світі інтертейнмент-індустрія займає значне місце в нашому житті. Люди знаходять все більше способів розваги, проте разом з цим зростає і вплив цих розваг на довкілля. Саме тому у наш час дедалі більше уваги приділяється тому, як зменшити негативний вплив на навколишнє середовище та створити більш екологічно чисту індустрію розваг.

Один із шляхів досягнення цієї мети - це різні форми інтертейнмент-практик, що базуються на принципах екологічного життя. Серед них можна виділити такі як плогінг, рісайклінг та апсайклінг.

Плогінг - це суспільна акція, яка поєднує спорт та екологію. Її суть полягає в тому, щоб під час бігу по сміттєзвалищу збирати сміття. Ця практика не тільки допомагає очищати природу від сміття, але й сприяє здоровому способу життя.

Рісайклінг - це процес відновлення відходів та їх подальшого використання з метою зменшення кількості сміття, що потрапляє на смітник. Це можуть бути, наприклад, використання скла та пластику в якості будівельних матеріалів або створення нових виробів з відходів.

Апсайклінг - це перетворення відходів високої якості на нові, більш корисні матеріали або вироби, які можна використовувати повторно. Наприклад, старі шини можуть бути перероблені на гойдалки, меблі або екологічні горщики для рослин.

Одним з цікавих різновидів інтертейнмент-практик, пов'язаних з екологією, є плогінг. Це спосіб очищення природних територій від сміття та відходів, який поєднує у собі корисну фізичну активність та знайомство з природою. Плогінг став досить популярним у різних країнах світу, включаючи Україну, де він став одним з варіантів спортивного туризму.

Ще однією цікавою практикою є рісайклінг, що означає переробку відходів у вторинні сировинні матеріали з метою їх подальшого використання. Рісайклінг є важливим елементом сталих розвитку, оскільки дозволяє зменшити кількість відходів, що потрапляють на смітник, та зменшити негативний вплив на навколишнє середовище. Різні види вторинної переробки, такі як металобрухтова переробка, переробка пластику та паперу, стали досить поширеними в різних країнах світу.

Окрему увагу варто звернути на апсайклінг - це спосіб створення нових виробів із вторинних матеріалів, таких як відходи та сміття. Апсайклінг є формою креативного відновлення виробів та пакувань, які могли б бути викинуті. Апсайклінг є важливим елементом екологічної моди, що дозволяє зменшити кількість відходів та відповідальність за стан навколишнього середовища.

3.3 Екоарт як засіб формування учасницької екологічної культури

Екологічна культура є частиною сучасної культури. Для неї характерне глибоке та всебічне розуміння важливості екологічних проблем для

майбутнього розвитку людства. Екологічна культура спрямована, з одного боку, на звільнення людини від жорстких природних детермінацій, а з іншого – на гармонізацію відносин між суспільством і навколишнім середовищем. Екокультура — це глибинна природа людини і суспільства, вона «всередині нас і виявляється в конкретних діях по відношенню до природи». Наша епоха — це час великої дисгармонії між зовнішньою культурою, яка проявляється в здатності людини створювати видатні твори мистецтва, і внутрішньою культурою, відсутність якої спричинила глобальну екологічну кризу.

Останнім часом екологічні проблеми набули надзвичайної гостроти. Глобальне потепління, забруднення морів і океанів, виснаження популяцій рослин і тварин більше не здаються надуманими і абстрактними. Аби привернути максимальну увагу суспільства до нагальних проблем, світова спільнота поступово починає об'єднуватися та докладати перших зусиль для уповільнення вандалізму. Не залишилися осторонь і художники, які для створення максимально резонансних робіт почали активно поєднуватися з екологічними організаціями, відомими вченими та політичними активістами. Так і зародився екоарт – жанр мистецтва, спрямований на підвищення обізнаності суспільства про важливість раціонального використання природних ресурсів та завданих збитків навколишньому середовищу.

Стан нашої планети зараз хвилює не лише активістів і науковців, а й фотографів, художників, скульпторів і майстрів мистецтва в усіх сферах. З кожним роком вони присвячують все більше робіт таким викликам та проблемам довкілля, як зменшення біорізноманіття, зміна клімату, забруднення води та повітря та нерозумне використання природних ресурсів.

Розглянемо чотири основних напрями сучасного мистецтва, які надихають людей задуматися про те, що вони нерозривно пов'язані з природою, та про екологічність власних дій.

«Мистецтво сміття» або треш-арт. Представники треш-арту (від англ. - Trash art) перетворюють побутові відходи - або, простіше кажучи, сміття - на художні об'єкти. Деякі майстри вважають за краще працювати зі старими предметами

(Recycling), які втратили свої основні функції, інші використовують для своїх проектів речі, які ще перебувають у хорошому стані, надають їм нову художню цінність (Upcycling). І ті, й інші продовжують термін служби предметів тим самим зменшують кількість відходів.

Відомий німецький дизайнер Герхард Бер використовує для творчості пластикове сміття, а бельгійський художник-концептуаліст Вім Дельвуа створює предмети мистецтва зі зношених шин. Британська художниця Мішель Рідер використовує у своїй творчості непотрібні старі жалюзі, відходи у вигляді кавових стаканчиків, електричних кабелів, протигазів, деталей від годинників та іграшок

Художник Юкен Теруя, майстер-концептуаліст з японським корінням, створює предмети мистецтва з порожніх втулок від туалетного паперу, непотрібних коробок з-під взуття та навіть банкнот. Таким чином, «в господарстві» все використовується максимально, і при цьому не виробляється нічого нового — все вже існує у вигляді відходів та непотрібних речей.

«Бідне мистецтво» або arte povera. У 1967 році італійський мистецтвознавець Джермано Челант першим застосував термін «arte povera», або «бідне, просте мистецтво» для позначення нового напрямку у творчості. Прихильники arte povera відмовлялися від використання дорогих та складних матеріалів та інструментів. Так, вони не використовували масляні фарби, бронзу, мармур і вибирали для роботи те, що можна знайти скрізь, навіть під ногами: глину, гілки, ганчір'я, вугілля, старі газети. Таким чином художники висловлювали свою принципову позицію проти комерціалізації мистецтва та виявляли бажання бути ближчими до природи та життя навколо.

Напрямок «науковий арт» (від англ. science art – «наука» і «мистецтво») знаходиться на стику мистецтва, науки та технологій. Особливо активно цей стиль розвивався у 1970-ті роки, але інтерес до нього не згасає й у XXI столітті. Об'єкти сайєнс-арту звертаються одночасно і до почуттів, і до розуму людини. Джерелом натхнення для майстрів цього напрямку нерідко стають живі організми та екосистеми. Крім того, science art називають

«мистецтвом пов'язувати дві півкулі мозку», оскільки така творчість дійсно сприймається і структурно-логічною, лівою, і абстрактно-образною, правою, півкулею.

Ленд-арт. Перші зразки «земляного мистецтва» (від англ. land art – «земля» і «мистецтво») почали з'являтися ще в 1960-х. «Полотном» для художників, які обрали цей напрямок, є ландшафт і природні об'єкти, у тому числі дерева, чагарники, величезні камені. Деякі представники ленд-арту створюють величезні, масштабні та довговічні конструкції, які вимагають помітної зміни природного ландшафту. Наприклад, американський художник Роберт Смітсон при створенні в 1970 році інсталяції «Спіральна дамба» (Spiral Jetty) використовував самоскиди та іншу важку техніку. Конструкція знаходиться в американському штаті Юта, що на березі Великого Солоного озера. У чому ідея його роботи? Який сенс він у неї вклав?

Під впливом природних та антропогенних факторів дамба поступово руйнується. Роберт Смітсон вважає — це доводить, що у світі постійно трапляються незворотні зміни щодня. І саме нам вирішувати, які зміни привнесемо у цей світ ми, чи діятимемо в ім'я творення чи руйнування.

Екологічне мистецтво (екоарт) - це особлива художня практика та окремий напрямок. Екоарт просуває формати, спрямовані на збереження форм життя та ресурсів нашої планети. Його практикують художники, науковці, творчі дослідники, філософи, експериментатори та активісти, які застосовують екологічний підхід до мистецтва.

Екоарт створює нові сенси, розповідає про вже існуючі екологічні виклики, про те, які перспективи чекають на нас у найближчому майбутньому, якщо ми, людство, нічого не змінимо. Це і рефлексія, і водночас пророцтво через творчий акт. Також екоарт стимулює діалог людини з довкіллям. Змінює найчастіше споживчу поведінку людей стосовно інших видів у більш творчу сторону та сприяє формуванню поваги до природних систем.

Таким чином, до основних стилістичних особливостей екоарту можна віднести наступні: по-перше, твори мистецтва представляють навколишнє

середовище за допомогою зображень та арт-об'єктів, фіксуючи увагу глядачів на певній тематиці та змушуючи задуматися про те, що відбувається навколо. По-друге: проекти реабілітації та допомоги, спрямовані на відновлення забрудненого довкілля та підтримку його самовідновлення. Сюди відносяться посадка дерев, чагарників, арт-акції, присвячені підтримці та зціленню ландшафту. По-третє, проекти екоактивістів залучають інших та змінюють ставлення до природи у культурному та соціальному середовищі. По-четверте: екологічні та етичні проекти, які ініціюють переосмислення світу природи, надихаючи на зцілення природним для гармонійного співіснування з іншими видами. По-п'яте, твори мистецтва взаємодіють з природними об'єктами та явищами, такими як вода, рослини, каміння, сонячне світло чи вітер. Часто це незвичайні скульптури із змістом, інноваційні арт-об'єкти із природних матеріалів, які «грають» із законами фізики, або динамічні об'єкти. По-шосте, педагогічний підтекст творів еко-арту створює історичний контекст проблеми та мотивує до її вирішення у майбутньому. По-сьоме, пропагується естетика стійкого, перманентного існування, усвідомленого та циклічного досвіду роботи з природним землеробством.

Таким чином, еко-арт закликає нас звертати особливу увагу на будь-які взаємозв'язки, що існують у нашому середовищі: екологічні, біологічні, географічні, культурні та політичні. Все з усім пов'язане – живе та неживе, думка та дія. І ми всі на цій планеті залежимо від її основних ресурсів: води, повітря, рослинного та тваринного світу, їхньої якості. Людина не може жити ізольовано від природи. Вона включена у біологічні системи та структури, впливає своєю життєдіяльністю на величезну кількість біоценозів.

ВИСНОВКИ

У сучасному світі екологічні питання стають все більш актуальними, тому екоактивізм відіграє важливу роль в збереженні навколишнього середовища та забезпеченні екологічної стійкості людства. Дослідження феномену екоактивізму з точки зору культурології та аксіології дозволило проаналізувати його сутність, історичні передумови та сучасний стан розвитку.

1. У результаті дослідження встановлено, що екоактивізм є складним явищем, що поєднує в собі не тільки екологічну, а й соціальну та культурну складові. Екоактивісти стають свідками та соціальними адвокатами й медіаторами екологічних прав, тому займаються популяризацією екологічної свідомості та пропагують здоровий спосіб життя.

2. Екоактивізм є наслідком етичного повороту, що відбувся у другій половині ХХ століття і виражає постгуманістичні світоглядні засади сучасного людства. Постгуманістична чи універсалістська етика виходить із засад про рівність прав всіх живих істот і неживих об'єктів (артефактів культурної спадщини, наприклад), а не першочерговість саме людських інтересів та потреб. Виключне становище людини полягає у наявності у неї додаткових обов'язків, а не прав. Феномен екоактивізму є якраз практичним виявом цієї етичної настанови.

3. У дослідженні також розглянуто вплив екоактивізму на культуру та цінності суспільства. Встановлено, що з появою руху екоактивістів змінилися стандарти та підходи до споживання, а також з'явилась нова культура екологічного споживання та відходів.

Таким чином, дослідження феномену екоактивізму з точки зору культурології та аксіології показало, що це явище є важливим чинником у формуванні екологічної свідомості та забезпеченні сталого розвитку суспільства. Результати дослідження можуть бути використані для подальшого розвитку екоактивізму та підвищення екологічної культури людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авдеев В.Ф., Пирогов Б.І., Непійвода В.С. Роль людського фактору у вирішенні екологічної проблеми / У зб. Рациональне природокористування та охорона навколишнього середовища. Курс лекцій. - К., 1991.
2. Авраменко Н.Л. Екологічне оподаткування як складова державного регулювання екологічної безпеки України // Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища: монографія/ за ред. д.е.н., проф. О.І. Маслак. – Кременчук: Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського, 2012. – С. 33-50
3. Атоян А.І Зародження громадського екологічного руху в незалежній Україні: Історичні записки, 2012, 19-29 с.
4. Беа Джонсон. Дім нуль відходів. Київ: Рідна мова. 2019. — 320 с.
5. Варго О. М. Екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства : дис. ... кандидата філос. Наук: 09.00.03 / Варго Олександра Миколаївна. – Х., 2006. – 195 с.
6. Гардашук Т. В. Сучасний екологізм: теоретичні засади та практичні імплікації : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філос. наук : спец. 09.00.09 «Філософія науки» / Т. В. Гардашук. – К., 2006. – 48 с.
7. Гарма Б.К., Мороз М.О. Основи екології, Український державний університет залізничного транспорту, 2016
8. Гейтс Біл. Як відвернути екологічну катастрофу: Де ми зараз і що нам робити далі. К.: Лабораторія, 2021, 224 с.
9. Грінь Д.С. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2015 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, ФОРМ– 2017. – 308 с.
10. Денисюк С.Г. Екологізм як нова соціально–політична парадигма розвитку суспільства. Гілея: науковий вісник. Вип. 146: 2019 60-64 с.

11. Добрянська Л. О. Методологічні аспекти дослідження екологізації стратегічного потенціалу просторового розвитку продуктивних сил України / Л. О. Добрянська, Є. В. Хлобистов // Агросвіт. – 2010. – № 7. – С. 7-8.
12. Жихарева О.О. Аспекти інтермедіальності в екологічному дискурсі Інтермедіальність на перетині наукових парадигм: ретроспектива і сучасність: Матеріали III Міжнародної наукової конференції УАКЛіП/КНЛУ, Київ, 20– 21 травня 2021 р.: [відп. ред ..., 2021
13. Калюжна Ю.І. Сценарії майбутнього глобального порядку в умовах «Нової кліматичної ери» Харківський національний педагогічний університет імені Г. С Сковороди, 2019
14. Коваленко-Чукіна І.Г. Витоки та створення Зеленого руху в Україні Гуманітарний вісник. Серія: Історичні науки, 2014,59-68 с.
15. Ковпак Л.В. Екологічні проблеми в діяльності українських громадських організацій Український історичний журнал, 2013
16. Кондо Марі. Викинь мотлох із життя! Мистецтво прибирання, яке змінить вас назавжди. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2016. – 208с.
17. Лашкул В. Формування екологічної етики як складова вищої професійної освіти / Валерій Лашкул // Наукові записки. – Випуск 96 (2). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 2 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. – 571 с.
18. Максимович О.М. Економічний механізм управління природокористуванням в АПК / О. М. Максимович, П. М. Купчак // Вісник Сум-ДУ. – 2006. – № 7. – С. 203-209. 4. Приходько М.М. Система інтегрального управління природними ресурсами // Екологічний вісник. – № 2. – 2007. – С. 19-23
19. Поліщук Ольга. Ідеологічне спрямування сучасної еко-культури редакційна колегія, 72, 2022
20. Скребець В. Екологічна психологія // Психолог. - № 9. - 2006. - С. 5 - 7.

21. Степанюк Н. Особливості формування екологічної культури особистості / Н. Степанюк // Нова педагогічна думка - 2014. № 3 (79). С. 222-224.
22. Тимченко М.М. Екологістські політичні рухи сучасної України: проблеми інституціоналізації Видавничий дім «Гельветика», 2021
23. Тихомірова Ф.А. Міський екологічний активізм: у пошуках синергії, 2019,111-121 с.
24. Трохимчик С.В. Екологічна стратегія виживання людства / У зб. Раціональне природокористування та охорона навколишнього середовища: Курс лекцій. - К., 1991.
25. Харитонов Р. Ю. (2009) Психологічні особливості формування екологічного мислення особистості // Актуальні проблеми психології: Екологічна психологія: Збірник наукових праць/ за ред. академіка С. Д. Максименка. -Т. 7 - Вип. 20. - Ч.2 - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.С.214-218.
26. Харитонов Р. Ю. (2010) Усвідомлення кліматичних змін як чинник становлення екологічної свідомості молоді. – К. – С. 178. – 237 с.
27. Чепелик Оксана. Вплив еко-арту і новітніх технологій на формування екосвідомості, Щорічний науковий журнал «Художня культура. Актуальні проблеми», 2021, 128-144 с.
28. Чигур Р.Ю. Роль держави у формуванні екологічної культури суспільства Актуальні проблеми філософії та соціології, 2016, 139-143 с.
29. Шедловська М. В. (2010) Означення та типи екологічної свідомості // Український соціум. – No 2. – С. 95-100.
30. Юрченко Л.І. Екологічна політика як врахування складних взаємин екологічної культури і екологічної безпеки Мультиверсум. Філософський альманах, 2008.